

מודל "הורים שותפים"

תכנית חינוכית - קהילתית לילדים בגיל הרך
ולהוריהם בחברה הערבית - בדואית בנגב

עריכה מקצועית: עמאד מלחם

לשעבר מנהל מרכז המשאבים וההדרכה, 'אג'יק - מכון הנגב'
דניאל קרני, מנהל פיתוח ידע ועוזר מנכ"ל אשלים מרכז ידע
ולמידה אשלים

הכנה והפקת דפוס: זינאת ביסאן

השגחה ותיאום הפקה: ריטה פרו-נסראלדין

ראש תחום גיל רך בחברה הערבית ב'אשלים'

מלווה ומתאמת בשדה העבודה: רותי פרדו

כתיבה: עו"ס אביגיל חצור

תוכן העניינים

5.....	פתח דבר
9.....	רקע
11.....	רציונל
15.....	מודל העבודה "הורים כשותפים"
18.....	מטרות המודל
19.....	אוכלוסיית היעד
19.....	עוגני המודל
20.....	הגדרות תפקיד מרכזיות במודל
20.....	המדריכה (מטפלת)
21.....	המטפלת ממלאת המקום
21.....	הרכזת
23.....	המנחה המקצועית
23.....	עקרונות מנחים
24.....	שלבי יישום המודל
24.....	השלב הראשון : גיוס נשים כמדריכות (מטפלות) לגיל הרך
25.....	השלב השני : הכשרת מדריכות לגיל הרך
25.....	השלב השלישי : עבודה מעשית עם קבוצות אימהות וילדים
26.....	השלב הרביעי : הקמת מסגרות 'בית האם והילד'
27.....	השלב החמישי : פתיחת מסגרות "בית האם והילד"
27.....	השלב השישי : הכשרת מדריכות שנתית (in service training)
29.....	תהליכי שינוי והתמודדות : האם והמדריכה
29.....	האימהות
30.....	המדריכות
32.....	תובנות, סוגיות ואתגרים להמשך

35.....	נספחים
35.....	נספח א': קובץ הפעלות
36.....	נספח ב': נוהלי עבודה במודל "הורים כשותפים"
38.....	נספח ג': נוהלי עבודה למדריכה ב"בית אלאום ואל טפל"
40.....	נספח ד': נוהלי עבודה לממלאת המקום ב"בית אלאום ואל טפל"
41.....	נספח ה': דוגמה למשימות עיקריות לפי תקופה מוגדרת
43.....	נספח ו': דוגמה למשימות שוטפות
45 ...	נספח ז': דרישות ומפרטי בטיחות במשפחתון של משרד התמ"ת

פתח דבר

עמותת 'אשלים' הוקמה בשנת 1998 כשותפות אסטרטגית בין ג'וינט ישראל, ממשלת ישראל והפדרציה היהודית של ניו יורק, כדי להתמודד עם אתגרי הפיתוח ובניית מענים ושירותים למען אוכלוסיות ילדים, נוער וצעירים במצבי סיכון ובני משפחותיהם. השליחות של 'אשלים' היא לצמצם את היקף אוכלוסיית הילדים, בני הנוער והצעירים הנמצאים במצבי סיכון וסכנה ולקדם את איכות חייהם ואת השתייכותם לחברה. 'אשלים' פועלת להרחבת מגוון האפשרויות הקיימות למיצוי ההזדמנויות והיכולות של הילדים, בני הנוער והצעירים ומשפחותיהם ברמה האישית, המשפחתית, הקהילתית והחברתית גם יחד.

'אג'יק - מכון הנגב' הוא ארגון פיתוח ערבייהודי ללא מטרות רווח שבסיסו בנגב. הארגון פועל לפיתוח אנושי ברקיימא בקרב חברות העוברות תהליכי שינוי משמעותיים ומסייע בהצמחתן של קהילות שוויוניות ומשגשגות החיות בשלום. בפעילותו בארץ, מתמקד הארגון בתהליכי פיתוח קהילתי בקרב הערבים הבדואים תושבי הנגב כחלק מהחברה הערבית בישראל, תוך יצירת שותפות אמת בין האוכלוסייה הערבית לזו היהודית וקידום צדק חברתי וכלכלי עבור כלל תושבי המדינה.

תכנית "הורים כשותפים" היא פרי יזמה משותפת של עמותת 'אשלים' ושל עמותת 'אג'יק - מכון הנגב'. התכנית, שהחלה לפעול בשנת 2003, שמה לה למטרה לפתח מסגרות חינוכיות מתאימות לילדי הגיל הרך ביישובים הערביים-בדואים שבנגב, לאפשר תעסוקה לאמותיהם וליצור מעגלי השפעה חינוכיים בקהילה דרך מעורבות ההורים בתהליך. בכדי להשיג את המטרות הללו, הוכשרו נשים מהקהילה הערבית-בדואית

שבנגב לתפקיד מדריכות (מטפלות) לגיל הרך, נערך בכל יישוב תהליך לימודי ממושך לקבוצות אימהות, והוקמו בבתיהן של נשים אלה משפחתונים מורחבים – "בית אלאום ואל טפל" (בית האם והילד) – לילדי גיל הלידה עד גיל שלוש שנים. חשוב לציין, כי הקמת המשפחתונים המורחבים נעשתה תוך שיתוף פעולה עם משרד הכלכלה, שכן משרד זה הוא האחראי למשפחתונים בישראל.

חוברת זו מתעדת את תהליך הלמידה שהתקיים בקבוצת נשים מהחברה הערבית בדואית שבנגב אשר הוכשרו לשם הקמת מסגרות משפחתונים בבתיהן. לא מדובר בתהליך הכשרה רגיל, אלא בתכנית הוליסטית ומקיפה אשר לוקחת בחשבון מרכיבים רבים, הן בהקשרם הקהילתי והן בזה הפוליטי. הנושאים, התובנות והסוגיות אשר עולים בחוברת מתבססים על הידע המקצועי ועל הנחיה המאפשרת התפתחות מקצועית של המדריכות המטפלות. על כן, מיועדת החוברת לאנשי מקצוע העוסקים בגיל הרך בכלל ולאוכלוסיית המנחים, המדריכים והמטפלות בפרט.

היום, אנו גאים בכך שפרויקט שצמח מתוך יזמה קהילתית מפעיל 21 מסגרות חינוכיות בכפרים מוכרים ולא מוכרים בנגב, מעסיק מעל 40 נשים ומאפשר הזדמנות חינוכית ליותר מ-300 ילדים בגיל הרך. כל זאת בתמיכת משרד הכלכלה, אשר אימץ את המודל הייחודי, מממן אותו ומפקח מקצועית על פעילותו.

במהלך שנות פיתוח התכנית ויישומה תרמו אנשי מקצוע רבים להצלחת המודל ולפיתוח הידע.

אנו רוצים להודות למספר אנשים מרכזיים שלקחו חלק בעשייה. בראש ובראשונה, למדריכות (מטפלות) אשר משכימות מדי בוקר לעבודתן

ומפעילות את התכנית בתנאים לא קלים :
אמל אלסאנע-אלחג'וג', ויויאן סילבר, רוקייה מרזוק-אבו רקייק,
סולטאן אבו עבייד ונדא אבו ג'אנס מ'אג'יק'.
לרותם עזר-אליהו, לסיוונה גולן ולדינה ליפסקי מ'אשלים'.
לגרציאלה פרלמן, ליהודית קרפף ולנעמי ארבל מעמותת 'גוונים'.
לגילה יקותיאל, לשרה גורדון ולתמר אלמוג ממשד הכלכלה.
לפתחי מרשוד, לקואליציית 'מושארקה' ולמממנים העיקריים של
התכנית :

'קרון ון ליר' מהולנד, 'הקרן למפעלים מיוחדים של הביטוח הלאומי',
'הפדרציה היהודית של ניו יורק', 'הפדרציה היהודית של סן פרנסיסקו'
וינשות הדסה'.

תודה מיוחדת לרות פז ז"ל, אשר הגתה חלקים ניכרים מהגישה של
הפרויקט ועמלה רבות להשגת המימון להוצאת החזון לפועל. רות
זכתה לראות את התכנית מתממשת לנגד עיניה. אנו מחויבים להמשיך
ולהרחיב את הפעילות לאור חזונה. ברכה גדולה אנו שולחים לאביגיל
חצור-סיון ולעמאד מלחם אשר ליוו את התכנית, תיעדו את תהליך
הלמידה עם הנשים והביאו לאיגום הידע היישומי והאמפירי לכדי
מודל עבודה.

ח'יר אלבז ואריאל דלומי
מנכ"לים משותפים
'אג'יק - מכון הנגב'

ריטה פרו-נסראלדין
ראש תחום גיל רך
בחברה הערבית ב'אשלים'

רקע

הזהות והשייכות של הפרט בחברה הערבית-בדואית שבנגב נגזרות במידה רבה מהשתייכותו בעת ובעונה אחת למשפחתו הגרעינית ולזו המורחבת. הערכים המסורתיים כגון קולקטיביזם, משפחתיות, סולידריות ופטריארכליות מושרשים עמוק מאוד בחברה והשפעתם מכרעת על ניהול אורח חיים תקין בכל הרמות.

המשפחה הערבית הבדואית היא יחידה הייררכית ופטריארכלית מאוד. עד עצם היום הזה, תפקידו של הגבר במשפחה מזוהה בעיקר עם הדאגה לפרנסה ולניהול המשפחה. מן העבר השני, לאישה במשפחה ערבית-בדואית מיועד תפקיד טיפולי בתוך הבית, אשר מסתכם ברובו בתחזוקת המשק ובחינוך הילדים.

מגמה זו שונה מהמציאות ששררה בעבר, שבה הייתה האישה במשפחה הערבית-בדואית שותפה מרכזית בפרנסת ובקיום המשפחה, מעבר לאחריות לגידול ולחינוך הילדים במסגרת החמולה.

שינויים חברתיים ותרבותיים רבים שהתחוללו במהלך העשורים האחרונים במסגרת החברה הערבית הבדואית הגדירו מחדש את חלוקת התפקידים במשפחה. השתלבות הילדים במערכת החינוך הפורמלית, כמו גם המעבר למגורי קבע ביישובים שמורכבים ממספר חמולות, צמצמו באופן ניכר את אחריותיה של האישה במשפחה ואף תרמו לכרסום מעמדה בחברה.

על רקע מצב חברתי זה, מסתמנות והולכות במהלך שני העשורים האחרונים תמורות משמעותיות שפועלות לטובת שינוי במעמד האישה במשפחה הערבית-בדואית בנגב. אחד הביטויים המרכזיים לכך הוא ניסיון שילובן של נשים ערביות בדואיות מהנגב במוסדות

להשכלה הגבוהה. הדבר מסוגל לחולל מוביליות בתוך המבנה החברתי והמשפחתי, ואף לאפשר השתלבות בשוק העבודה. מטבע הדברים, למגמה זו השלכות מרחיקות לכת על תפקידיה של האישה בבית, שכן יותר ויותר נשים הופכות שותפות בתהליך פרנסת המשפחה ומגלות מעורבות גם בניהול שאר ענייני המשפחה. במקביל לכך, ועל רקע תפקידיה המורחב, הדרישות העולות והעומסים החדשים, התרחב גם תפקידו של הגבר במשפחה, שכן הוא נדרש לגלות מעורבות רבה יותר ויזמה במשימות גידול וחינוך הילדים.

להלן, מספר מאפיינים בסיסיים בחברה הערבית בדואית שבנגב:

- ◆ מרבית המשפחות הן מרובות ילדים – 7.1 נפשות בכל משק בית בממוצע;
- ◆ במרחבים משפחתיים רבים בחברה נפוצה תופעת הפוליגמיה;
- ◆ שיעור ניכר מהתושבים הערבים בדואים בנגב הם צעירים מתחת לגיל 19;
- ◆ יותר מ-100,000 ילדים ובני נוער בחברה חיים בסביבה נעדרת תשתיות חינוכיות, חברתיות וכלכליות בסיסיות¹.

---

1. דבר זה מונע מהילדים הללו למצות את הפוטנציאל האישי והקהילתי שגלום בהם. הפערים מתחילים כבר ברחם ובתקופת ההיריון: היעדר גישה מספקת לשירותי ליווי ההיריון, הבריאות וההכנה ללידה ולהורות. בחברה הערבית הבדואית מהווה הגיל מרכיב חשוב בהשגת סטטוס ומעמד חברתי. מציאות זו משפיעה על כך שהילדים ממוקמים נמוך בסולם הדרגות החברתי, דבר שמגביר את שכחותן של תופעות שליליות כגון אלימות והזנחה.

רציונל

עם הצטברותם של מחקרים אשר הוכיחו את חשיבותו להשתלבות חברתית מיטבית בהמשך, הפך תחום הגיל הרך יעד בחברה הערבית. שנות הילדות המוקדמות, במיוחד שלוש השנים הראשונות, נמצאו כתקופה הרגישה ביותר בהתפתחותו הנפשית, הקוגניטיבית והפיזית של הילד. על פי המחקרים, ייחודיותה של תקופה זו נעוצה בשילוב שבין השפעות הסביבה להתפתחותו של המוח, אשר בשנים אלו מצוי בתהליך צמיחה והתפתחות מתמדת.²

על כן, נקודת המוצא המקובלת כיום למרבית הפעילויות וההתערבויות המקצועיות בתחום הגיל הרך היא **אקולוגית התפתחותית**. גישה זו מתייחסת למכלול מעגלי חייו של הילד, לוקחת בחשבון את הקשרים ההדדיים בינו לסביבתו ומתחשבת במערכות חייו השונות. על פי הגישה האקולוגית התפתחותית תלויה התפתחותו המיטיבה של הפעוט בגיל הרך בסביבתו, במיוחד בקשר ובתיאום שבין מערכות חייו השונות.³ חלוקת התפקידים המוסכמת והמתואמת בין המערכת המשפחתית לזו החינוכית תורמת להתפתחות הילד ולקידומה.

גישת החינוך הרבת-רבותי מכירה ביחסי הכוחות ובחלוקת הכוח החברתי, הפוליטי והכלכלי בין קבוצות שונות בחברה. על פי גישה זו שיח של זהויות, של חירות ושל שוויון הוא הכרחי להשתלבות המיטיבה בחברה של קבוצות מתרבויות שונות. מחקרים מראים, שלמערכות החינוכיות יש פוטנציאל כמגשרות וכמקבעות של היחסים החברתיים בין קבוצות שונות.

² מסמך הגיל הרך של נציבות הדורות הבאים.

³ דו"ח הוועדה למעורבות הורית – פרק 1.

על מנת לקיים "רב־תרבותיות" הלכה למעשה, נדרשת רגישות תרבותית שמכירה בקיומן של תרבויות שונות ובצורך של מערכות, ארגונים ואנשי מקצוע להכיר, ללמוד ולהציע מגוון מיומנויות אסטרטגיות להתמודדות עם מצבים בין־תרבותיים⁴. ככל שמערכת החינוך מכילה מודלים תרבותיים רבים יותר ומסגרותיה יכולות להיקשר בעיני הילד לסביבת התפתחותו הטבעית, כך חווייתו והשתלבותו במערכת תהיה טובה וטבעית יותר. עבור ילדים, המסר המילולי המוצהר הוא חשוב. אך משקלו קטן ממשקלם של המסרים הסמויים והגלויים שמועברים באמצעות התכנים שנלמדים ובדרך עיצובה של הסביבה החינוכי⁵. רוב המערכות החינוכיות הערביות־בדואיות הפורמליות בדרום סובלות מהיעדר ייצוג מספק של התרבות הערבית־בדואית, מהתנגשות בין הגישות החינוכיות ה"מערביות" לאלה ה"מסורתיות", ומקשיים באינטראקציה שבין ההורים לאנשי מערכת החינוך.

היבט נוסף לעשייה רב־תרבותית, הוא גישור על פערים בתפיסות ובידע החינוכי. מחקרים מראים שכדי להגביר את התפתחותם המוחית, ילדים זקוקים לגירויים נאותים כגון אינטראקציות קרובות עם מטפלים אהובים, סביבה מילולית עשירה, יצירת אפשרויות משחק שמזמנות התנסות מוטורית וגירוי אקדמי מותאם גיל ותרבות. לעומת זאת, סביבות שמעודדות פסיביות אינטלקטואלית והתנהגויות שליליות (אלימות, אימפולסיביות), או כאלה שמונעות מהמוח הזדמנויות להשתתף באופן אקטיבי ביחסים חברתיים, במשחק יצירתי, בהתבוננות ובפתרון בעיות מורכבות, עלולות להיות בעלות השפעה מזיקה ארוכת טווח ובלתי הפיכה⁶.

4. רואר-סטריאר, דורית. פרק 2 בדו"ח הוועדה למעורבות הורים, 2011.

5. ונציה, נילי. מפגש עם האחר – חינוך רב־תרבותי בגיל הרך.

6. נציבות המדינה לדורות הבאים.

ההתפתחויות המחקריות שפורטו לעיל, אופיו של שוק העבודה המודרני, שינויים במעמד האישה והתפתחות מודל מדינת הרווחה ורעיון אחריות המדינה לאזרחיה הובילו להקמתן של מסגרות ממסדיות לחינוך בגיל הרך. מסגרות אלה מהוות מענה לצורך שנוצר בכוח אדם מקצועי לטיפול בילדים בהתאם לידע הפסיכולוגי והחינוכי הרב שנצבר, בנוסף להיותן פתרון לדרישות שוק העבודה המודרני. מסגרות נפוצות לטיפול בילדים עד גיל שלוש הן "משפחתונים"⁷, בהן המטפלת מספקת טיפול אישי שאינו מוסדי, לרוב בביתה ולמספר מצומצם של ילדים.

להתנסויות חיוביות במסגרות הטיפול יש חשיבות משמעותית וארוכת טווח בכל הנוגע להתפתחותו הקוגניטיבית, החברתית והרגשית של הילד בגיל הרך. אחד הגורמים המכריעים בהקשר זה, הוא אופי המגע בין הילד לדמויות שמטפלות בו⁸.

הרבה מן המורכבות בעבודת המטפלת נעוצה בדמיון שבין חלק ניכר מתפקידיה המקצועיים לבין התפקידים ההוריים. כאשר מדובר במסגרת של משפחתון, אשר חלק גדול מהווייתה מבוסס על היות המסגרת⁹ "כמו בית", מתעצמת מורכבות זו.

תחום המסגרות החינוכיות לתינוקות ולפעוטות בני שלושה חודשים עד שלוש שנים בישראל עדיין לוקה בחסר. בחברה היהודית, קיימות מסגרות פרטיות רבות לצד מעונות יום ומשפחתונים בפיקוח משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה. מסגרות משרד הכלכלה מיועדות

---

7. בהתאם לסיכום עם התמ"ת, מכנים ב'אגייק' את המשפחתונים "מסגרות" או "בית האם והילד". שכן, עיקר העשייה במסגרות אלה בא לידי ביטוי בהיותן מסגרות חינוכיות לילדים עד גיל שלוש. אולם, מסגרות אלה הן קהילתיות בייעודן ואמורות לכלול פעילויות העשרה מגוונות לטובת האימהות עם ילדיהן אשר במסגרת, וכן לנשים בכלל לטובת הגברת מודעותן במגוון סוגיות חינוכיות, בריאות, הורות ועוד.

8. אריה בן הרוש.

לאימהות עובדות ולילדים שמופנים אליהן על ידי לשכות הרווחה. בחברה הערבית בדואית שבנגב קיים מחסור חמור הן במסגרות פרטיות והן במסגרות באחריות המדינה. מתוך כ-30,000 פעוטות בגיל הלידה עד גיל שלוש שולבו בשנת 2006 במסגרות חינוכיות¹⁰ רק כ-550. נראה, כי התמונה היום הולכת ומשתנה במקצת. אין בנמצא נתון מספרי מדויק על מספר הילדים שמשולבים במסגרות, אך בכל היישובים המופרים פועלים בין שבעה ל-32 משפחתונים. ביישובי מוא"ז (בעבר: אברבסמה; וכיום: אלקסוס ונווה מדבר) וביישובים הלא מופרים פועלים 90 משפחתונים. התמונה באשר למעונות יום שונה, שכן ביישובים המופרים קיימים בממוצע ארבעה עד חמישה מעונות יום לכל היותר. לעומת זאת, בכל היישובים הלא מופרים אין כלל בנמצא מעונות יום¹¹. המשמעות היא, שהמסגרות (הן הפרטיות והן אלה של הרווחה) מתקיימות בתנאים שאינם משביעי רצון בהתאם למצב התשתיות ביישובים¹².

גם בגילים הבוגרים יותר, ועל אף זכאותם לחינוך חינוך מגיל שלוש, יש קושי במיצוי ובמימוש זכותם הטבעית של הילדים לחינוך – לרבות בכפרים הלא מופרים. ביישובים רבים קיים מחסור במסגרות לבני גיל 3–6, ובחלק מהמקרים משרד החינוך אינו מסדיר

---

9. המשפחתונים המורחבים והייחודיים של 'אגיק' מכונים "מסגרות", שכן הם משמשים את הילדים כמסגרת חינוכית לגיל הרך ואת הקהילה במגוון פעילויות חינוכיות וחברתיות.

10. וייסבלאי, אתי. 2006. ילדים במגזר הבדואי בנגב, תמונת מצב. מוגש לוועדה לזכויות הילד, הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

11. "מערך מיפוי שטח לשירותים הקיימים בקהילה הערבית בדואית בנגב בתחום הבריאות והרווחה 2011". הוגש למכון ון ליר על ידי המחלקה לבריאות בארגון אגיק.

12. ילדים באוכלוסייה הבדואית בנגב: מאפיינים, צרכים ודפוסי שימוש בשירותים. דו"ח מכון ברוקדייל, 2009.

הסעות לילדים בגילים אלו בשל שיקולי תקציב ובטיחות. מאותם שיקולים ובשל דרישתם שהמדינה תישא באחריות זו, גם הורים רבים אינם מסדירים הסעות לילדיהם. 80% מהגנים ביישובי הקבע וכל הגנים ביישובים הבלתי מופרים שוכנים במבנים שאינם מיועדים למטרה זו; בכלל זה קרוונים ומבנים זמניים אחרים¹³. רק 27% מבני השלוש ביישובים הלא מופרים ו-47% מהילדים בני ארבע פוקדים את מסגרות החינוך. ביישובים המופרים הנתונים מעודדים יותר: 61% מבני השלוש ו-93% מבני גיל ארבע פוקדים את המסגרות החינוכיות¹⁴.

מודל העבודה "הורים כשותפים"

"הורים כשותפים", היא תכנית שהחלה לפעול בשנת 2003 ביזמת 'אג'יק – מכון הנגב' וג'וינט ישראל, 'אשלים'. התכנית מבטאת הלכה למעשה את מודל העבודה הייחודי שפועל לטובת הכשרת נשים מהקהילה לתפקיד מדריכות (מטפלות) סמך-מקצועיות לגיל הרך. בפועל, המודל מסייע בפתיחת משפחתונים מורחבים "בית אלאום ואל טפל" (בית האם והילד) לבני שנה וחצי עד שלוש שנים בבתיהן של נשים מהקהילה. הקמת המשפחתונים המורחבים נעשית בשיתוף פעולה עם משרד הכלכלה, שכן משרד זה הוא האחראי על המשפחתונים במדינת ישראל.

במסגרת המודל, מאותרות ומוכשרות מקרב נשות קהילת היעד "מדריכות" לתפקיד מדריכות ומובילות משפחתון לבני גיל הלידה עד גיל שלוש. שתי מדריכות שוות מעמד מובילות בכל מסגרת. על פי המודל, הופך

---

13. שם: 2

14. ילדים באוכלוסייה הבדואית בנגב: מאפיינים, צרכים ודפוסי שימוש בשירותים. דו"ח מכון ברוקדייל, 2009, עמ' 45.

המשפחתון למרכז קהילתי שמעודד מעורבות קהילתית ותומך בעבודה פרוֹאקטיביות ביחס לגידול ילדים, תוך שמירה על ערכים ועל משאבים תרבותיים מקומיים. כל זאת, לצד שילוב פרקטיקה חינוכית מערבית בדגש על תאוריות התפתחות והתקשרות בגיל הרך.

במודל "הורים כשותפים" קיימת התייחסות ייחודית למעורבות הורית שבאה לידי ביטוי בנוכחות מתמדת של ההורים במשפחתון במסגרת סבב "משמרות" חודשי, כמו גם במערך תומך של פעילויות קהילתיות מחוץ לשעות המשפחתון. תכליתו של מערך זה לקדם קשר הורה-ילד, לטפח מיומנויות הוריות ולערב את כלל המשפחה בנעשה במסגרת.

אמל אלסאנע אלחגיגי, מנכ"לית שותפה ל'אגיק'; פתחי מרשוד, מנהל 'מושארקה', ומדריכות ואורחות בטקס חניכת מרכז פיתוח משאבים והדרכה לגיל הרך ב'אגיק'.

התכנית מושתתת על שלוש תבניות פעולה בסיסיות:

◆ **איתור וגיוס אימהות והכשרתן כמדריכות (מטפלות) סמך** מקצועיות לגיל הרך.

◆ **הקמה של קבוצת אימהות וילדים** מגיל הלידה עד גיל שלוש – על ידי המדריכות, בסביבת מגוריהן.

◆ **פתיחת מסגרות** להקמת התכנית בבתי המדריכות.

הרעיון לתכנית עלה לפני כעשור, כתוצאה מהיעדרן המוחלט כמעט של מסגרות חינוכיות לגיל הרך בקרב החברה הערבית־בדואית בנגב. זאת, לצד הצורך להתמודד עם השלכות השינויים הרבים שחלו בחברה זו – בעיקר מעמד הילד וההורה, כישורי הורות ותעסוקת נשים.

כאשר הידע התרבותי הופך "חסר ערך" אין תעסוקה מספקת, הזהות

אינה ברורה והאישה מצויה תחת לחץ מצד המערכת המשפחתית. נוצרת מצוקה אישית קשה, אשר עלולה להגיע אל הילד בדרך של אלימות או הזנחה. בעבר, הייתה זו האם שלקחה על עצמה לגדל ולחנך את ילדיה, לתווך ולצייד אותם בכלים ובכישורים שנדרשים להם על מנת שיוכלו לתפקד כמבוגרים אדפטיביים בחברתם. הילד הצעיר רכש מיומנויות וידע בדרכים שונות.

מסיבות אלו, פותחה התכנית כך שתגשר על המחסור במסגרות חינוכיות רבת-תרבותיות ומשותפות לקהילה בתחום הגיל הרך. המסגרות של "הורים כשותפים" הוקמו בשיתוף בני המשפחות. הושם דגש על הדמויות המרכזיות במשפחה המורחבת ובקהילה דוגמת סבים וסבתות, חברי ועד מקומי, פעילים חברתיים, מנהיגים מסורתיים, עובדים קהילתיים ועוד. חשוב לציין, כי במקרים רבים מסגרות "הורים כשותפים" הן המוסד הציבורי היחיד שמתקיים ביישוב הלא מוכר. כתוצאה מכך, הן נוטות לשמש לצרכים קהילתיים שמעבר לתחום החינוך בגיל הרך. כך לדוגמה: חוגי העשרה וקבוצות הורים, ציון חגים ואירועים במשותף ועוד.

באמצעות ההתמקדות בבני גיל הלידה עד גיל שלוש מתמודדת התכנית עם היעדר מודעות מספקת בקרב ההורים לחשיבות החינוך בגילים אלה ובהשלכות שיש לכך בעתיד. בכך, היא שואפת לסייע בחיזוק המיומנויות ההוריות תוך התחשבות במסורת ובתרבות הערבית בדואית. התכנית נועדה גם להוביל שינוי בקרב ההורים ולענות על הריק (ואקום) הקהילתי שקיים בתחום ההורות.

התכנית עונה גם על צורך נוסף, בכך שהיא מספקת מקומות עבודה לנשים ערביות בדואיות בתנאים שאינם מתנגשים עם הערכים ועם המנהגים שקיימים במסורת. נכון להיום, מועסקות בתכנית 42

מדריכות קבועות ועוד 21 מדריכות ממלאות מקום ושתי רכזות. בסך הכול, משתלבות במעגל התעסוקה 65 נשים ערביות-בדואיות.

מטרות המודל

- ◆ **קידום התפתחותו המיטבית של הילד בגיל הרך – לשם מימוש הפוטנציאל שלו.**
- ◆ **סיוע לאימהות במילוי תפקידן כמחנכות הראשיות של ילדיהן בגיל הרך – על ידי הקניית הידע, המיומנויות והביטחון העצמי שדרושים לכך.**
- ◆ **הכשרה של אימהות כמדריכות (מטפלות) בגיל הרך ומיצובן כסוכנות שינוי בחברה וכמודל חיקוי עבור נשים אחרות בקהילתן.**
- ◆ **יצירת מסגרות תומכות רגשית, קוגניטיבית ופיזית – תוך מתן דגש להשקעה באימהות ובמדריכות.**
- ◆ **הקמת ופיתוח מסגרות חינוכיות ("בית האם והילד") לילדים בני גיל הלידה עד גיל שלוש – תוך יצירת שיתוף פעולה בין גופים ממשלתיים ואזרחיים ובין המנהיגות הקהילתית בנגב.**
- ◆ **קידום מעמד האישה בקהילה – תוך יצירת מקומות תעסוקה לנשים.**
- ◆ **פיתוח תכנים ועזרים חינוכיים שמתבססים על התרבות, על המסורת ועל אורח החיים של החברה הערבית הבדואית בנגב.**

אוכלוסיית היעד

ילדים במסגרת בזמן פעילות חופשית

מודל "הורים כשותפים" מתמקד בשתי אוכלוסיות יעד עיקריות:

1. ילדים בגיל הרך (גיל הלידה עד גיל שלוש) בחברה הערבית הבדואית שבנגב;
2. אנשי מקצוע והורים בסביבתם של הילדים (בעיקר נשים ואימהות).

מעגלי ההשפעה של המודל רחבים יותר מאוכלוסיות היעד בלבד. הם כוללים את המערכות המשפחתיות בכללותן, במיוחד האב ושאר הילדים במשפחה הגרעינית, וכן את המערכת החברתית-קהילתית בסביבת המסגרת.

עוגני המודל

למודל שלושה עוגנים: הילד, האם והמדריכה (המטפלת). חשוב לציין, שהאינטראקציה שנוצרת בין העוגנים היא זו שמנחה את יישומו המיטבי של המודל בשדה.

♦ **הילד** הוא מרכיב חשוב במודל, לא רק מההיבט של מתן מענה לצרכים ההתפתחותיים שלו. הוא שותף פעיל בתהליך העברת הידע והקניית המיומנויות והכישורים שאותם הוא רוכש בהוראת סביבתו.

♦ **האם** – המודל פונה לאימהות בחברה הערבית-בדואית שבנגב ומזמין אותן ליטול חלק במסע המעצים של גילוי עצמי ומשפחתי. המודל מאפשר לאימהות להתחזק בתפקידיהן ולכונן את מעמדן כמחנכות הראשונות והמיטביות של ילדיהן. בכוחו של התהליך שעוברות האימהות במסגרת "הורים כשותפים" להקרין גם על

בני הזוג שלהן ועל שאר ילדיהן. הוא מכוון לשיפור תפקודו של התא המשפחתי כולו.

◆ **המדריכה (המטפלת) – המודל מייעד למדריכות תפקיד כסוכנות שינוי וכמנהיגות חברתיות בסביבתן. זאת, תוך שהוא מניע עמן ועבורן תהליך למידה, שינוי ויציאה לעצמאות. לפיכך, ההצטרפות למודל מלווה תמיד בהשתלבות בשוק העבודה, ברכישת ידע ובהתמודדות עם חסמים פנימיים וחיצוניים.**

הגדרות תפקיד מרכזיות במודל המדריכה (מטפלת)

המדריכה (המטפלת) היא שמובילה את המסגרת בשיתוף עמיתתה למשפחתון (שתי מדריכות לכל מסגרת, שוות מעמד מבחינה מקצועית) ובעזרת הרכזת והמנחה המקצועית. היא מהווה כתובת ובית להורים ולילדים, מקפידה על הנעשה במסגרתה ומנהלת אותה בהתאם לעקרונות המנחים של התכנית וההנחיות הארגוניות. המדריכה יוזמת ומקדמת שותפות עם

המדריכות במהלך הכשרה קבוצתית בויצ"ו באר שבע בנושא יצירה ומלאכת יד

ההורים, מערבת ומנחה אותם בעת התורנות. מעצם הגדרתה כסוכנת שינוי, מצופה כי תפעל לשיתוף מקסימלי של חברי קהילתה במסגרת ותיזום פעילויות קהילתיות. בכדי לקדם התנהלות מיטבית במסגרת, מצופה מהמדריכה לעבוד תוך שיתוף פעולה עם שותפתה להדרכה, עם הרכזת ועם המנחה המקצועית. עליה להקפיד לטפח קשרים אלו ולעבוד תחת תיאום ציפיות ורגישות מרבית. בנוסף, מצופה שהמדריכה

תהיה שותפה פעילה בתהליך ההכשרה, תפנה בבקשת עזרה וייעוץ בעת הצורך ותמלא אחר חובותיה הארגוניות.

המטפלת ממלאת המקום

ממלאות המקום נכנסות לעבודה במשפחתון במקרים שבהם נאלצות המדריכות הראשיות להיעדר. ממלאות המקום מתקבלות לתפקיד לאחר ריאיון ובהסכמתה של רכזת התכנית. המדריכות הקבועות מוזמנות להמליץ על ממלאות מקום, אך ההחלטה על ההעסקה מצויה בידיה של הרכזת בלבד. עם אישור ההעסקה צפויות ממלאות המקום להשתבץ במסגרות על בסיס הזמנה מצד הרכזת או המדריכה. בכל מקרה, נדרש אישור הרכזת. בעת העבודה במסגרת מקבלת ממלאת המקום הנחיה מידי המדריכה הקבועה שנמצאת במסגרת ומבצעת עמה את כל משימות היום השונות. באחריותה של ממלאת המקום להקפיד על בטיחותם ועל ביטחונם של הילדים במסגרת, תוך הענקת סביבה מתאימה וחינוך יצירתי, ראוי ומקצועי כיאה להתנהלות שמקובלת במסגרת¹⁵.

הרכזת

הרכזת בתכנית "הורים כשותפים" היא חוליה מרכזית וחשובה ביותר להצלחת התכנית. ליווי והדרכת המדריכות, בנוסף למלאכת התיווך בינן לבין מסגרות האם (ארגון 'אג'יק' ומשרד הכלכלה), הן משימותיה העיקריות. היא שותפה לניתוח התהליכים הקהילתיים בסביבת המשפחתונים ועוזרת למדריכות ליזום פעילויות ולהתמודד עם מורכבות הדברים השונים שעולים במהלך העבודה. בעיקר, היא

---

¹⁵. ר' נספחים ג' ו-ד': הגדרת תפקיד ונהלים מול מדריכות ממלאות מקום.

יוצרת דיאלוג ושותפות עם המדריכות, אינטימיות, אמון וקרבה. לעתים, הופכת הרכזת לדמות משמעותית שמלווה את הנשים בזירות שונות של חייהן, וכן מייעצת ותומכת במשברים בחייהן האישיים. חלק מהמדריכות בתכנית חיות את מעגל הדיכוי החברתי, מנת חלקן של נשים רבות בחברה הערבית-בדואית שבנגב. ההשתתפות בתכנית מציפה על פני השטח קשיים והתמודדויות, ולעתים אף מסלימה סיטואציות משבריות. הרכזת היא לפעמים הדמות היחידה שאליה מרגישה האישה כי היא יכולה לפנות. הצורך לתמוך ולהכיל את הנשים, לסייע להן ולהפנות אותן לעתים לגורמים מטפלים מוסמכים הוא חלק מתפקידה של הרכזת. ברמה המקצועית, מהווה הרכזת מודל חיקוי למדריכות, בעיקר בכל הקשור לניהול תקשורת שיתופית ומכבדת ולהתמודדות מערכתית ואישית עם הקונפליקטים ועם הדילמות שנוצרות תוך כדי עבודה. על הרכזת להיות קשובה למדריכות, להתאים את תוכני ההכשרה לצורכיהן ולסייע להן תוך היעזרות באנשי מקצוע נוספים דוגמת המנחות המקצועיות. על הרכזת לעודד את המדריכות לקחת אחריות על הנעשה במסגרותיהן ולהפוך אותן לשותפות פעילות בהובלת התכנית. לצד זאת, עליה לפקח על הנעשה במסגרות, להפנות את תשומת לבן של המדריכות לאי-סדרים ולעזור להן בתיקונם. יחד עם המדריכות, הרכזת היא שקובעת את תדירות ואת מהלך מפגשי ההנחיה והליווי. עליה לערוך חוזה ותיאום ציפיות עם כל צוות מדריכות ועם כל מדריכה בנפרד ולהקפיד לנהוג בהתאם לנאמר בו. מומלץ, שהרכזת תכיר את ההורים ואת הילדים במסגרות ותהווה גם עבורם כתובת נוספת לפניות. כמו כן, מומלץ שהרכזת תיצור קשרים עם דמויות מרכזיות ביישוב ועם שירותים דוגמת אגף הרווחה, במטרה לסייע למדריכה בקידום הפעילות הקהילתית ובלקיחת האחריות

הקולקטיבית על הנעשה במסגרות.

המנחה המקצועית

המנחה המקצועית מתווה את הקו הפדגוגי של מודל "הורים כשותפים" על ידי בנייה ותכנון של התכנית השנתית ותכניה והעברתם למדריכות במסגרת ימי ההכשרה. המנחה המקצועית היא דמות מייעצת ותומכת עבור המדריכות והרכזות, ובין הכשרה להכשרה תעבור במסגרות השונות בהתאם לצרכים השונים שאותם מאתרת הרכזות. סיורים אלה מוקדשים לחשיבה משותפת עם המדריכות על הנעשה במסגרות שלהן, למענה על דילמות ועל קונפליקטים מקצועיים ולפיקוח. חוויותיה מהשטח מתורגמות לתמיכה ולייעוץ לרכזות התכנית. למנחה המקצועית יש את "מבט העל" שבוחן את הנעשה במסגרות, מאבחן ומשנה במידת הצורך תוך שיתוף המדריכות והרכזות. הקשר בין המנחה המקצועית לרכזות ולמדריכות הוא קשר של שותפות ושל דיאלוג, למידה הדדית וטיפול, תוך הקפדה על העקרונות המנחים של התכנית והגשמתם.

עקרונות מנחים

- ◆ **שותפות הורים** – ההורים הם שותפים מלאים ומעורבים בהקמת המסגרות והפעלתן. שותפות זו נועדה לעזור להורים להתקרב לילדם ולקחת תפקיד משמעותי בגידולו, להרחיב את המיומנות ואת הכישורים ההוריים, לצד יצירת תהליכי העצמה אישיים וקהילתיים עבורם. ביטויי שותפות ההורים יכולים להשתנות מקהילה לקהילה בהתאם למאפייניה הייחודיים.
- ◆ **העצמה אישית וקהילתית** – היא עיקרון חשוב שמתבסס על הכוחות ועל הידע הרבים שקיימים בקהילה וכן בהכרה ובבנייה

מחודשת של הזהות והבעלות העצמית והקהילתית. תהליכי ההעצמה מכוונים הן לגורמים שמעורבים ישירות במודל – המדריכות, האימהות והילדים; והן לסביבה – האב, האחים, הקהילה המקומית והיישוב.

♦ **הוליזם תרבותי** – המודל דוגל בגישה שמשלבת בין הידע הרב שקיים בתרבות המקומית ובין תרבויות אחרות, דוגמת התאוריות החינוכיות המערביות. רק האיזון בין הישן לחדש מאפשר פיתוח ושימוש מיטביים בכלים ובחומרים שמתכתבים עם תרבותו של הילד, עם זהותו ועם אורח חייו.

שלבי יישום המודל

השלב הראשון: גיוס נשים כמדריכות (מטפלות) לגיל הרך – שלב זה מאופיין באיתור וברתימתן למטרה של מועמדות. על פי המודל, מגיעה הרכזת היישובית של המודל אל האנשים בבתיהם וביישוביהם. מסע הגיוס והשכנוע נעשה בהתאם למערכת הקהילתית שנהוגה במקום ועשוי לכלול פנייה ראשונית לדמויות המנהיגות בכל יישוב (לדוגמה: ועד מקומי ברמה הבלתי פורמלית; מנהלי אגף רווחה ברמה הפורמלית). חשוב לציין, שבשלב זה נעשית הפנייה אל הגברים (אבות ובעלים) ראשית ורק לאחר מכן אל הנשים. הקריטריונים לקבלת המועמדות במודל: (1) אימא לילדים (2) בעלת השכלה של 8–10 שנים לפחות (3) מוטיבציה גבוהה והתאמה אישית (4) יכולת ונכונות להתחייב לתהליך ההכשרה (5) קיום מפגש עם הבעלים ולעתים גם עם אבותיהם של הנשים והשגת הסכמתם לשילובה של האישה בתכנית. מטרת המפגשים, היא הצגת התהליך בפני הגברים ויצירת שותפות ותיאום ציפיות עמם. זאת, על מנת להסיר חסמים

עתידיים וכדי לאפשר הירתמות המשפחה להקמת המסגרת.

השלב השני: הכשרת מדריכות לגיל הרך – הכשרת המדריכות נפתחת עם פתיחת קורס מטפלות שלב א' בהיקף 800 שעות לימוד בשפה הערבית והשתלבות המדריכות העתידיות בו. הקורס מורכב הן מתכנים מקצועיים, חינוכיים, מערביים ומסורתיים והן מתכנים מוכוונים העצמה אישית ועבודה קהילתית. ההכשרה מתבססת על הידע הקיים בקרב המשתתפות לצד העמקת הידע המקצועי בנושאים כגון בריאות ובטיחות, התפתחות הילד בגיל הרך, דפוסי התנהגות והתפתחות של הילד, יצירה, העשרת הילד, מודעות עצמית של האישה, התפתחות חברתית ומשפחתית, גישה תרבותית בגידול ילדים, חשיבות השתתפות פעילה במסגרות חינוכיות, התפתחות סביבתית, תקשורת בין אישית וקבוצתית, המשפחה והקהילה. הקורס מתקיים פעם-פעמיים בשבוע, בהתאם לאפשרות שיש לנשים בקהילה לצאת מביתן. אורכו של הקורס: בין ארבעה חודשים לשנה (בהתאם לתדירות המפגשים).

השלב השלישי: עבודה מעשית עם קבוצות אימהות וילדים – בשלב הזה, מחלקים את המדריכות לצמדים. כל צמד מדריכות מגייס ביישוב שלו קבוצה בת 10–15 אימהות וילדיהן בגיל הלידה עד גיל שלוש שנים. הקבוצות נפגשות פעמיים-שלוש בחודש לשלוש שעות, במשך עשרה חודשים. התכנית להנחיית הקבוצה היא מובנית, אך גמישה, וניתנת להתאמה לצורכיהן הייחודיים של חברות הקבוצה. מומלץ לחלק את זמן המפגש לפעילות נפרדת לאימהות ולילדים (כאשר מדריכה אחת מתמסרת לילדים; והשנייה – לאימהות) ולפעילות משותפת לכל חברות הקבוצה. תכנית ההנחיה חולשת גם היא על תחומים מרכזיים בגידול ובחינוך הילד בגיל הרך (תזונה נכונה, גהות, גרייה התפתחותית,

משחק ותקשורת עם הילד ועוד), לצד עבודה מוכוונת תהליך אישי של האימהות, וכן עיסוק והתמודדות עם סוגיות שונות בחיי המשפחה והקהילה. הפעילות המשותפת לאם ולילד מתבססת על תכנים שנוגעים לתרבות, לזהות ולמסורת, תוך שילובם של כלים מערביים במגע עם הילד, בצורת המשחק ועוד.

השלב הרביעי: הקמת מסגרות "בית האם והילד" – בהמשך

לעבודה עם קבוצת האימהות, ובתום תהליך מונחה שאותו עברו המדריכות (תקופה בת שנה, בסך הכול), מקים כל צמד מדריכות מסגרת חינוכית בשם "בית האם והילד" עבור 15 ילדים בני גיל שנה עד שלוש שנים. המסגרת מוקמת על ידי מדריכות ומשפחתן לאחר קבלת האישורים המתאימים ממשרד הכלכלה, מהאגף למעונות יום ומשפחתונים ולאחר חתימת חוזה עם בעל המקום. כל זאת, תוך ניסיון לערב את הקהילה כולה בתהליך ההקמה, שכן אחריות משותפת של המדריכות ומשפחותיהן על הקמת המסגרת היא תנאי הכרחי לקיומה. המסגרות מתוכננות בצורה שמזכירה את בית המגורים, משמשות כהמשך לביתו של הילד ומרוהטות בצורה מסורתית.

הדמיון בין המסגרת לבין הבית נועד לשרת שלוש מטרות:

הראשונה, כדי לאפשר לילד להרגיש בטוח ולהתמצא בסביבה שדומה לביתו וכדי שיגדל במרחב טבעי ככל הניתן. השנייה, כדי שהאימהות שמגיעות למסגרת ירגישו שהן נכנסות למקום טבעי ומוכר, שמשמש המשך לסביבה היציבה שבה הן חיות יום-יום. והשלישית, כדי שתיווצר סביבה חינוכית אנושית בטוחה, שמותאמת לפעילות הילדים ומקדמת את התפתחותם.

השלב החמישי: פתיחת מסגרות "בית האם והילד" – לאחר קבלת האישורים והקמתם הפיזית של המשפחתונים, מתחילות המדריכות בגיוס קבוצת ילדים ואימהות. לרוב, אך לא בהכרח, יהיו אלו אותן משפחות אשר השתתפו בקבוצת האימהות. על מנת לשלוח את הילד למסגרת, על ההורים להשתתף בתשלום שנתי סמלי. למשפחות אשר אין ביכולתן האפשרות הכלכלית לשלם תשלום זה ניתנת האפשרות להמירו במוצרי יסוד ובחומרים מתכלים דוגמת חומרי ניקיון. בשלב הזה, על כל משפחה להשתתף בסבב "אימא תורנית" שבו מצטרפת האם להפעלת המסגרת ומהווה איש צוות שלישי. לאורך שנת הפעילות במשפחתון מקיימות המדריכות מפגשי הורים בתדירות שנעה בין פעם לפעמיים בחודש. מפגשים אלה דומים באופיים למפגשי השלב המקדים לפתיחת המשפחתון, בהתאמה לקבוצה ולתהליך שעברה.

השלב השישי: הכשרת מדריכות שנתית (in service training)

– לאורך כל תקופת עבודתן ב"הורים כשותפים" משתתפות המדריכות בהכשרה משותפת. זאת, בנוסף לליווי עקבי ורציף של רכזות התכנית ושל המנחות המקצועיות.

הכשרת המדריכות מתרחשת פעם בחודש למשך ארבע שעות, לאורך כל שנת הפעילות. מטרתה, להכשיר את המדריכות לקראת התמודדות עם אתגרי היישום היומיומיים, להוביל הדרכות קבוצתיות לאימהות ולקיים אירועי שיא קהילתיים. כמו כן, נועדת ההכשרה לחזק את תהליך ההעצמה האישי והקבוצתי של המדריכות. ההכשרות מועברות בצמוד לנושאי התכנית השנתית במסגרות וכוללות ניתוח מקרים מן השטח, סימולציות ומשחקי תפקידים, גיבוש הפעלות להעברה במסגרות, עיבוד רגשי, דיאלוג בין מדריכות לרכזות ולמידת עמיתות.

שלושה מרכיבים מרכזיים משפיעים על התכנים בהכשרה:

◆ **הכשרת בסיס:** יחסי רכזת-מדריכה, נהלים, יחסים עם הורים, תפקיד המדריכה בטיול, תפקיד המדריכה מול האימא בתוך המסגרת, תיאום ציפיות וכו'.

הילדים ב"בית האם והילד"
במהלך פעילות שבה ממששים
הדמיה של צמר כבשה

◆ **הכשרה חינוכית:** עונות השנה, התפתחות הילד, תכנית שנתית במסגרת, אוריינות, תזונה נכונה, תאונות בית, מחלות חורף, מפגשי אורח עם מומחים (פסיכולוג ית, מרפאה בעיסוק, קלינאית/תתקשורת), התמודדות עם אלימות הילדים וכלפי הילדים, בריחה מהמסגרת, הצבת גבולות וכו'.

◆ **הכשרה קהילתית:** מעורבות הורית ומשפחתית רחבה, קהילה, ערכים שעומדים בבסיס העבודה, זהות המדריכה והילד, שינוי חברתי, מדריכה כסוכנת שינוי, אלימות במשפחה, הטרדה מינית, שיתוף עמיתות וכו'.

יש לציין, כי קיים מחסור גדול במשחקים חינוכיים, בספרים וכדומה לילדים בגיל הרך ששפתם ערבית והמותאמים לתרבות ולמסורת. מחסור זה מורגש במיוחד בחברה הערבית הבדואית שבנגב (כולל איורים של דמויות וחפצים המוכרים לילדים). על מנת לענות על הצרכים הללו, פותח וממשיך להתפתח במרכז המשאבים וההדרכה של 'אג'יק' מאגר תכנים חינוכיים וחומרי הדרכה שמותאמים לתרבות הערבית-בדואית וליילדי הקהילה בני גיל הלידה עד גיל שלוש.

תהליכי שינוי והתמודדות: האם והמדריכה

האימהות

"כשהמדריכות אמרו שהילד מבין כבר כשהוא ברחם אמו, התגובה שלי הייתה: 'מה זה השטויות האלה (שו אלהבל האדא), איך הוא יבין אם הוא בבטן אמו?' המדריכות הסבירו לי שצריך להתחיל לדבר עם הילד כבר בשלב מוקדם. כשאני מיניקה, ובכל פעם שאני עושה משהו, אני צריכה לדבר אתו כאילו שהוא אדם ולא קטן... מה שגרם לשינוי אצלי, קרה כשהילדים הקטנים רבו. התחלתי לדבר עם הבן הקטן ולומר לו לא לקחת את המשחק של אחותו. לאט-לאט ראיתי שהבן שלי מבין אותי ומפסיק לקחת לה את המשחק. אז, גיליתי שילדים קטנים מבינים".

ההשתתפות בקבוצת האימהות נועדה לאפשר למידה ותמיכה בקבוצת השוות, תוך העלאת מודעות הן לאם עצמה והן לחשיבות הגיל הרך על היבטיו השונים. ההשתתפות בקבוצה מציפה לרוב שאלות וסוגיות מחיי המשפחה של האם, מול בעלה ושאר ילדיה. היכולת לעבד את הנושאים אשר עולים בקבוצה, שמונחית על ידי אישה "כמוה", מחזקת את תהליך הלמידה והשינוי. על ידי ההשתתפות בקבוצה והפעילות במשפחתון הופכת האם לסוכנת שינוי במשפחתה. תפקיד האם התורנית נועד לאפשר לאם מפגש מתווך עם ילדה הפעוט. על ידי ההגעה למסגרת וההשתלבות

בהעברת הפעילות החינוכית, מובנה תפקידה של האם כדמות הורית משמעותית ויכולה. לרוב האימהות בחברה הערבית-בדואית שבנגב מספר ילדים רב. היכולת להתפנות ולהקדיש תשומת לב לילד שמצוי במסגרת מטפחת את הקשר ההורי עמו ואף תורמת נוכחות הורית

לשאר ילדי המשפחתון. באמצעות פעולות שונות דוגמת אפיית פיתות, שירת שירים מסורתיים ומשחק חופשי מונחה מוענקת לאם האפשרות ללמד את ילדה על עולמו ועל עולמה. המסגרת מתוכננת לאפשר ולעודד למידה זו, בעיקר באמצעות המדריכה ופעולותיה מול האם השותפה.

המדריכות

רכישת כלים בסיסיים להדרכה ולעמידה מול קבוצה, הידע בטיפול בילדים בגיל הרך ומציאות העצמאות הכלכלית הם שינויים רבי משמעות ועצמה עבור הנשים המדריכות.

על המדריכה להתמודד עם אתגרים מבית (לדוגמה: התנגדות אפשרית של בעלה ליציאתה לעבודה) ועם אתגרים מחוצה לו (לדוגמה: חשדנות מצד האימהות האחרות בסביבתה). על המדריכות מוטלת משימה אישית ומקצועית מורכבת שכרוכה בהתמודדות עם חסמים תרבותיים וחשדנות. על מנת להתגבר על האתגרים הללו, רותמות המדריכות את בעליהן למסע שכנוע של גברים אחרים בקהילה. דבר זה מאפשר לאימהות אחרות לצאת עם ילדן למפגשים.

בקבוצת האימהות, מעבירה להן המדריכה ידע חיוני רב בתחומים שונים שרלוונטיים לאם ולילד שלה. כמו כן, מהווה המדריכה מודל חיקוי ומדגימה משחקי גרייה, התפתחות ותקשורת עם הילד, לצד פתיחה ועיסוק בנושאים טעונים דוגמת חוויות

"בעבר, לא הייתי מסוגלת להדריך ולעמוד מול קהל. לא היה לי את הכוח לגייס נשים ואימהות ולשבת אתן... 'אגייקי' נתנו לי את הכלים, את התכנים, ובעיקר נתנו לי את הביטחון העצמי. היום, כשאני יושבת עם קרובות משפחה שלי, אני מתחילה להסביר להן על נושאים שקשורים להתפתחות הילד".

הילדות, אלימות במשפחה, הגשמה עצמית ועוד. במשפחתון, מהווה המדריכה עבור הילד דמות מתווכת ומחנכת שמלמדת אותו על סביבתו ועל עצמו, תוך שמירה על כבודו והתחשבות ברגשותיו וברצונותיו. המדריכה מעודדת את האם להיות פעילה ומעורבת יותר בחינוכו של ילדה, כאשר השותפות ביניהן יוצרת זירת מפגש ללמידה הדדית של האם והילד תוך התבוננות במדריכה ובמעשיה. בזכות הפיכתה של האם לשותפה פעילה בחינוך רוכשת המדריכה ביטחון וידע בתקשורת עם גורמים חינוכיים. כל פעולותיה של המדריכה מכוונות את תפקיד האם כמחנכת הראשונה והמיטיבה של ילדה. באמצעות השותפות עם האם, בשילוב פעולות יזומות בתוך הקהילה כגון סיורים חינוכיים וחיגת חגים משותפים, מרחיבה המדריכה את מעגל ההשפעה של המסגרת בתוך הקהילה. המדריכה מתבקשת להיעזר הן בתכני ההכשרות והן בדמויות המלוות – הרכזות המקצועיות של המודל.

תובנות, סוגיות ואתגרים להמשך

בניית מענה חינוכי קהילתי-שיתופי – העבודה מול מסגרות ממשלתיות ואזרחיות בכמה מעגלי השקה, וכן ההתמודדות עם השינויים הבלתי פוסקים בחברה והשלכתם המידית על משתתפות ועל משתתפי התכנית, מחייבות יכולת השתנות מתמדת. נראה, כי הציר המרכזי סביבו נעים המתחים במודל הוא הציר שבין ההצלחה בהקמת מסגרות המשפחתונים ושילובן של הנשים בשוק העבודה, לבין הקושי שבהקמת מסגרת שניחנת במעורבות ובאחריות קהילתית והורית רחבה וקבועה.

הטמעת המודל – תכניתה המקורית של "הורים כשותפים", הייתה ליצור חיבורים ומעורבות קהילתית וממשלתית להקמת מסגרות בנות-קיימא באחריות המדריכות והקהילה. העבודה עם המדריכות תוכננה להכשירן ללקיחת אחריות מלאה למסגרות, כולל אלמנטים דוגמת גביית כספים והתנהלות כלכלית עצמאית, בכדי לצמצם את התלות בארגונים שותפים. איגודן של המדריכות לקואופרטיבים, תוך ליווי והכשרה מתאימים אמור היה להיות השלב הבא, לאחר התבססות המשפחתונים, שבחלקם פועלים כבר שלוש שנים.

הוצע למדריכות לחברן להתארגנות מטפלות המשפחתונים הארצית למען תנאי ההעסקה והעברתן לניהול עצמאי מול משרד הכלכלה, על כל מרכבי הניהול. בשלב זה, נבחנת הצעה זו.

הגברת מעורבות קהילתית במודל – המעורבות הקהילתית במודל כוללת את הנשים שהוכשרו לתפקיד המדריכות, את האימהות ואת אבותיהם של הפעוטות, סבים, סבתות, משפחה מורחבת וקהילה בסביבת המסגרת. על מנת לבחון את רמת הקהילתיות של המודל יש צורך באינדיקטורים אשר יוגדרו כמעידים על קהילתיות. עד היום לא גובשו אינדיקטורים כאלו, למרות שהשתתפות אימהות בתורנות יכולה

להיחשב כאינדיקטור. בחלק מהמסגרות יש הצלחה בהשתלבותן של האימהות, ובאחרות – לא. נראה, כי שני גורמים משפיעים במיוחד על ההשתתפות בתורנות: התגייסות המדריכות לשילובן של האימהות במסגרת בצורה רציפה ועבודה של האם (גורם זה קיים בעיקר במסגרות ביישובים המוכרים, בהם נשים רבות יותר עובדות מחוץ לבית). מה באשר לאבות ולשאר בני המשפחה? שיעורי ההשתתפות של האבות בפעילות קבוצות ההורים ובפעילות השוטפת במסגרות נמוכים. הדבר משתנה ממסגרת למסגרת, אך ככלל, ניתן לומר שהמודל עוד לא הצליח לשלב את האבות בפעילות המסגרות. באשר לקהילה הרחבה, גם כאן נראה שעל אף התגייסות ראשונית של גורמים מרכזיים בקהילה להתנעת המודל ולפתיחת המסגרות, הקשר כיום אינו רציף. ייתכן שהמרחב של המסגרות, שממוקמות לרוב בקרבת בתי המשפחה ומתנהלות כמרחב בטוח לנשים (דוגמה לכך, היא התנהלותן בתוך המסגרות ללא כיסוי ראש), מזוהה כמרחב נשי וחסום לכניסתם של גברים. אולם, נשאלת השאלה: מה עם הסבתות, הדודות והאחיות? נראה, שגם הן אינן מעורבות בתהליכים אלה במידה הרצויה.

שילוב בין ידע "מערבי" לידע "מסורתי" – מה הופך את המודל לרגיש תרבותית? מהו השילוב הנכון בין ידע חינוכי "מערבי" במהותו לבין ידע חינוכי מסורתי? מהם האינדיקטורים לרב-תרבותיות? האם מדובר רק בעיצוב המסגרות בצורה שתואמת את תרבות המוצא? האם זה הניסיון לשלב סיפורים ותכנים מסורתיים במשחקים ובהפעלות? ומה קורה במקרים שבהם הידע המערבי מתנגש בידע המסורתי – כמו בדוגמה של תוכני סיפורים מסורתיים לגיל הרך, אשר בעיניים מערביות נראה כי אינם הולמים פעוטות. איפה מתנהל השיח ומיהם השותפים לעיצובו?

תמיכה בקהילה בעת שינוי – כיצד מעצבים התערבות קהילתית רגישה דיה ששומרת על המשתתפות בה ומספקת את הצרכים הרבים שעולים כתוצאה מההשתתפות? היכן ממוקמת אחריות הפרט, הקהילה והארגון במענה על צרכים אלו? מודל "הורים כשותפים" הוא תולדתם הן של שינוי בקהילה הערבית הבדואית שבנגב והן של עשייה לשם שינוי בקהילה. משתתפות המודל, הן המדריכות והן האימהות, חוות קשיים במהלך העבודה. בחלק מהמקרים מדובר בתכנים רגשיים מציפים. באחרים, מדובר בלמידה של ידע חדש אשר מבטל או משנה את ההרגלים הישנים (לדוגמה: ענישה של הילדים ככלי מקובל לחינוכם). התמודדות עם שינויים ועם תכנים אלו מצריכה תמיכה רבה בכל שלב של המודל ובכל פעילות שמתחוללת במסגרתו – חינוכית, קהילתית וטיפולית כאחת.

נספח א': קובץ הפעלות

קובץ ההפעלות משקף את ה"אני מאמין" הייחודי של מודל "הורים כשותפים". לכל פרק כותרת שמהווה את הנושא שמחבר בין כל ההפעלות במסגרתה.

1. הפעלות לילד – "תעודת הזהות שלי" – קובץ הפעלות שנכתב יחד עם מדריכות פעילות למשפחה ועם המנחה המקצועית, גרסיאלה פרלמן. תחת כל נושא, מספר הפעלות קצרות שמיועדות להעברה לילדים במסגרות.

א. המשפחה שלי

ב. התרבות שלי: טעמים, חגים, לבוש ובית

ג. החברים שלי

ד. הבחירה שלי

ה. מי אני ומה אני מרגיש/חושב/רוצה?

2. סדנאות למדריכה ולקהילה – "המטפלת כסוכנת שינוי בקהילתה"
סדנאות אלו נכתבות על בסיס חומרים שהועברו במהלך השנים בתכנית ובשותפות עם ארגון 'גוונים בקהילה', שהיה שותף להנחיה המקצועית של התכנית מתחילתה. כל הסדנאות מעוצבות כך שמדריכות יוכלו להעביר אותן להורים. בפרק הסביבה, גם רשימת הפעלות לכל הקהילה.

א. סדנאות ממוקדות במדריכה – הילדות שלי והבגרות שלי – סגירת מעגל, מאגר התכונות שלי, הצרכים, האמונות והערכים שלי, המדריכה כסוכנת שינוי.

ב. **סדנאות ממוקדות קשר ילד-מדריכה** – כבוד הילד, צרכיו המגוונים והשוניים של הילד, אינטראקציה רגשית בין מדריכה לילד, שפה ותקשורת עם הילד.

ג. **סדנאות ממוקדות בסביבה** – שימוש במרחב הסביבה הקרובה שלי (כבוד לגרוטאות), תרבות ככלי חינוכי, חשיבות הקשר עם ההורים – שיתוף פעולה עם ההורים, מרחב משותף הורים-ילדים, חשיבות הקשר עם הסביבה – שיתוף פעולה עם הסביבה. פעילות ייחודיות בחגים ובמועדים.

נספח ב': נוהלי עבודה במודל "הורים כשותפים" ¹⁶

התנהלות המסגרות

המשפחתונים פועלים בכל יום, בין השעות 08:00–12:00. המדריכות מגיעות חצי שעה לפני פתיחת המסגרת. לאחר סגירתה, בין 12:00–12:30, נשארות המדריכות במסגרת. זאת, הן לטובת שיחות עם ההורים והן לטובת הכנות ליום המחר. הפעילות במשפחתונים מתנהלת על פי סדר יום ותכנית שנתית קבועים מראש.

בכל יום, מצטרפת למדריכות 'אימא תורנית' על פי תורנות בין האימהות. האימא התורנית משמשת אשת צוות במסגרת. היא עוברת הכשרה מתאימה לנושא זה במסגרת מפגשים חודשיים של קבוצת האימהות במשפחתון. בהתאם לנושא המפגש, יועברו לרוב מפגשים אלו על ידי המדריכות ולעתים על ידי אנשי מקצוע.

---

¹⁶. נהלים נוספים מופיעים בנספח א' – קובץ נהלים.

תכנית שנתית במסגרות

הפעילות במסגרות "בית אלאום ואל טפל" מתקיימת בין החודשים ספטמבר עד יוני. לכל חודש בשנה נושא מרכזי שעומד במרכז הפעילות השוטפת במשפחתון. גיבוש התכנית השנתית נעשה על ידי הרכזות המקצועיות בשיתוף המדריכות, אשר פעמים רבות מתכננות ומשתפות אחת את רעותה בפעילויות השונות. העיסוק בנושא החודשי אמור להתקיים במהלך כל יום בשבוע ובצורות שונות: סיפור, שיר, יצירה, סיור, פעילות משותפת עם האימהות ועם הקהילה. הנושאים מתוכננים באופן שמאפשר התדיינות סביבם בין האימהות למדריכות. כך, נוצרת מערכת תכנים הוליסטית. לדוגמה: נושא מוצרי החלב כולל עיסוק מול האימהות בסוגיות של תזונה נכונה. מול הילדים יילמד, בין היתר, על ידי חליבת עז. נושאי התכנית השנתית השתנו במהלך השנים. בין הנושאים: חגים, עונות השנה, אני וגופי, חיות, משפחה ותזונה.

תכנית יומית – סדר יום

במסגרות "בית אלאום ואל טפל" תכנית יומית אשר נועדה להקנות לילדים, למדריכות ולאימהות יציבות וסדר. התכנית היומית מורכבת מסדר יום שכולל כותרות קבועות (יצירה, משחק בחצר ועוד) אשר תוכנן משתנה בהתאם לתכנית השנתית ולאירועים מיוחדים. החלפה בין שעות הפעילויות בהתאם למזג האוויר מקובלת גם היא. סדר היום במסגרות הוא:

קבלת ילדים ופרדה מהורים	08: 15–07: 30
מפגש בוקר (פתיחת יום קבוצתי)	08: 30–08: 15
משחק חופשי בפינות (מוקדים)	09: 30–08: 30
פעילות בחצר	10: 00–09: 30

ארוחת בוקר	10: 30–10: 00
פעילויות יצירה שונות	11: 30–10: 30
ארוחת פרות קלה	11: 45–11: 30
מפגש סיכום יום באמצעי חינוכי משתנה	12: 00–11: 45

נספח ג': נוהלי עבודה למדריכה ב"בית אלאום ואל טפל"

- ◆ שמירה על בטיחותו ועל ביטחונו של כל ילד במסגרת. יש להעניק לילדים סביבה אנושית, בטוחה, מיטיבה, חינוכית, מקצועית ואוהבת.
- ◆ הכנה והצגה על הלוח המיועד לכך של רשימת הנושאים החינוכיים השנתיים, לצד עבודתה השוטפת עם הילדים לפי הנושאים המדוברים.
- ◆ התנהלות מקצועית. יש לכבד את כללי האתיקה והסודיות בנוגע לנעשה במסגרות ולהקפיד על קשרים מקצועיים עם ההורים ועם הקהילה בקרבת המשפחתון.
- ◆ סוכנת שינוי בקהילתה. יש לערב את המבוגרים בסביבה בפעילות המסגרת וליזום פעילויות שונות דוגמת חגים משותפים ומסיק זיתים בקרבת המסגרת.
- ◆ עריכת מפגשי הורים, בתדירות של לפחות פעם בחודש. שילוב מרבי של הורים תורנים במסגרת, תוך הנחייה וליווי ההורים בפעילות.
- ◆ מעקב יעיל ורציף אחר גביית השתתפות ההורים השנתית. במקרה שבו אין באפשרות המשפחות לעמוד בתשלום, יש לדאוג להשתתפות אחרת בהוצאות המסגרת דוגמת הבאת חומרי ניקיון או ציוד מתכלה.
- ◆ נוכחות בכל ההשתלמויות ובמפגשי ההדרכה הקבוצתית והאישית שמתואמים עם הרכזת. היעדרות ממפגשים אלו תתאפשר במקרים דחופים בלבד ובאישור הרכזת. אין להביא ילדים למפגשי ההכשרה.

- ◆ עבודה בהתאם לתיאום הציפיות בינה לבין הרכזת ועדכון הרכזת בהתנהלות השוטפת במסגרת. בנוסף למילוי המשימות הרשמיות של עבודתה: הגשת טופס שעות נוכחות חודשי, רישום נוכחות הילדים וכדומה.
- ◆ השתתפות בכל הפעילויות, הטיולים והימים הלימודיים שמאורגנים על ידי הרכזת והארגון.
- ◆ יישום הנחיות ארגון 'אג'יק' ומשרד הכלכלה.
- ◆ נוכחות בזמני פתיחתה המדויקים של המסגרת ובאופן יום-יומי. יש להימנע ככל שניתן מהיעדרויות.
- ◆ במקרה של היעדרות, על המדריכה לדווח לרכזת מבעוד מועד על הסיבה ועל תקופת ההיעדרות ולקבל את אישורה. לאחר קבלת האישור, על המדריכה לדאוג לממלאת מקום ולהגיש פנייה רשמית בכתב בנוגע להיעדרות.

נספח ד': נוהלי עבודה לממלאת המקום ב"בית אלאום ואל טפל"

- ◆ קבלת ממלאות מקום לעבודה ב'אג'יק' במסגרות הגיל רך מותנית בריאיון ובהסכמה מפורשת של רכזת מודל "הורים שותפים". ללא זאת, לא ישולם שכר לממלאת המקום גם אם עבדה בפועל במסגרת וגם אם הוזמנה ישירות על ידי המדריכה הקבועה במסגרת.
- ◆ המדריכה הקבועה מוזמנת להמליץ לרכזת על ממלאת מקום לריאיון, אך ההחלטה היא כפי שמתואר בסעיף הנ"ל.
- ◆ ממלאת המקום תוזמן לעבודה על ידי אחת מהמדריכות הקבועות של המסגרת, או על ידי רכזת התכנית. ללא אישור הרכזת לכל העסקה של ממלאת מקום לא יאושר שכרה.
- ◆ ממלאת המקום מתבקשת לפעול בהתאם להנחיות המדריכה הקבועה שנמצאת במסגרת.
- ◆ אי אפשר להעסיק את ממלאת המקום במידה ששתי המדריכות הקבועות נמצאות במסגרת (במקרים חריגים, יש לתאם את הדבר מראש עם הרכזת).
- ◆ שיתוף פעולה עם המדריכה הקבועה שנמצאת במסגרת: עזרה בניקיון ובמשימות שעל סדר היום, עזרה בהכנת חומרים ליום השני. זאת, בין השעות 07:30–12:30.
- ◆ הקפדה על בטיחותו ועל ביטחונו של כל ילד במסגרת. ממלאת המקום תעניק להם סביבה מתאימה ותחנך אותם באופן ראוי, מקצועי ויצירתי.
- ◆ שיתוף פעולה עם האימא התורנית.
- ◆ שמירה על הסודיות שמתנהלת בתוך המסגרות.
- ◆ עדכון המדריכה הקבועה על כל התנהגות חריגה שבה הבחינה בקרב הילדים או ההורים.

- ◆ נוכחות במסגרת לאורך כל שעות העבודה.
- ◆ השתתפות בתכנית ההכשרה הקבוצתית או הפרטנית, בבאר שבע או באשכולות.
- ◆ במידה שהארגון יארגן ימי עיון, תוזמן לקחת בהם חלק גם ממלאת המקום.

נספח ה': דוגמה למשימות עיקריות לפי תקופה מוגדרת

משימות	חודש
<p>טיול למדריכות + ממלאות המקום. ההסעה על חשבון 'אג'יק'. כל השאר, על חשבון המשתתפות.</p>	פברואר
<p>1. טיול באזור הנגב לילדים ולאמותיהם. 'אג'יק' מארגן הכול, אך כל ההוצאות הן על חשבון ההורים.</p> <p>2. תהליך הערכה מעצבת לפרויקט – הערכת אמצע השנה.</p>	מרס
<p>תחילת רישום ילדים לשנה הבאה (בעיקר, איסוף תעודות זהות)</p>	אפריל
	מאי
<p>1. טיול קיץ לילדים ולאמותיהם. 'אג'יק' מארגן את הטיול ומשלם עבור ההסעות. ההורים משלמים דמי כניסה לאטרקציה.</p> <p>2. תהליך הערכה מסכמת לפרויקט – הערכת סוף השנה.</p> <p>3. כתיבת הערכה מסכמת לפרויקט.</p> <p>4. היום האחרון בשנת פעילות המסגרות הוא 30 ביוני.</p>	יוני

«

לבקר בכל מסגרת ולרשום לכל מדריכה דו"ח תיקונים ושיפורים פיזיים במסגרת, לרבות היבטים בטיחותיים .	יולי
1. הכשרת קיץ למדריכות. 2. וידוא מוכנות המסגרות (פיזית ואנושית) לפתיחת שנת הלימודים. 3. פתיחת שנת הפעילות במסגרות במקביל לפתיחת בתי הספר במשרד החינוך.	אוגוסט
כתיבת והצגת תכנית עבודה שנתית לפרויקט	ספטמבר
שוטף	אוקטובר

* ייתכנו התאמות ושינויים בהיקף המימון של 'אג'יק' לפעילויות השונות. זאת, בהתאם לחוזה שבין 'אג'יק' למדריכות ובהתאם למימון הפרויקט על ידי משרד הכלכלה.

נספח ו': דוגמה למשימות שוטפות

פעם בשבועיים – ביקור בכל אחת מהמסגרות שבאחריות הרכזת, במטרה לחזק ולהעצים את המדריכה, להדריך אותה, לבקר ולעקוב אחר פעילותה.

בכל חודש – הכנת דו"ח **משכורות למדריכות**. כל מדריכה מגישה דו"ח שעות עבודה. הרכזת מעבדת דוחות אלה לקובץ "אקסל" אחד ומגישה למנהלת תחום הגיל רך. אחר כך, גם להנהלת החשבונות של 'אג'יק'. ביקור במסגרות למטרת הדרכה, יחד עם המדריכה הפדגוגית של הפרויקט.

שיחות **תיאום ציפיות** עם המדריכות.

פגישות הערכה **ומשוב** אישיות עם כל מדריכה (פעמיים בשנה).

ביקורים מתואמים וביקורי פתע במסגרות והעברת משוב למדריכות (לפחות פעמיים בחודש בכל מסגרת).

הכשרה קבוצתית חודשית: ארבע שעות בכל פעם, בין השעות 09:00–13:00. 'אג'יק' מארגן ומשלם הסעות הלוך ושוב למדריכות.

אספקת **חומרים מתכלים למדריכות** (100 ₪ בכל חודש לכל מסגרת. כלומר, 100 ₪ בלבד לכל זוג מדריכות). את החומרים מזמינות המדריכות מ"לטף ולגן", ישירות ובזמנתן, עד ה-19 בכל חודש. כינוס **ועדת היגוי** לפרויקט.

השתתפות **בישיבות** ובפעילויות השוטפות של המחלקה לגיל רך + 'אג'יק'.

השתתפות **בפגישות** אישיות עם מנהל המחלקה ועם הקולגות במרכז המשאבים ובמחלקה.

כתיבת **דו"חות** רבעוניים למגייסות הכספים ודו"חות נוספים לפי בקשת מנהל המחלקה.

ייצוג 'אג'יק' בפני פורומים למיניהם, על פי הזמנת מנהל המחלקה. ביצוע משימות שיוגדרו מעת לעת על ידי מנהל המחלקה, וכן כאלה שיסוכם עליהן בישיבות הצוות של המחלקה. כתיבת תכנית הכשרה שנתית למדריכות. שילוב פעילות העשרה (חוגים...)

ארגון ימי פעילות סביב תכנים בהתאם לחג, למועד, לאירוע לאומי. מילוי דו"חות ביקורים + דו"חות למשרד הכלכלה ולמכללת סחינין. יש לכך תבנית מיוחדת ומחייבת.

ליווי פתיחת מסגרות חדשות (במידה שיהיו כאלה). רישום ילדים (מתחילים בחודש אפריל. חייבים לסיים לפני פתיחת שנת הלימודים).

רכש לפרויקט ולמסגרות. קשר עם משרד הכלכלה.

הכשרה קבוצתית לממלאות המקום.

ליווי סיורים וביקורים למיניהם עם הנהלת 'אג'יק', אורחים ותורמים. טיפול בהוצאת המדריכות לחופשה בסוף השנה (בכל שנה, אנו נאלצים להוציא את המדריכות לחופשה באחד ביולי ומקבלים אותן בחזרה באחד בספטמבר. זאת, כדי שיוכלו לקבל דמי הבטחת הכנסה מהביטוח הלאומי במהלך החודשים יולי-אוגוסט, תוך שמירת הוותק שלהן והקפדה על כל הזכויות הסוציאליות שמגיעות להן על פי חוק).

סיוע בטיפול במגוון הבעיות שיועלו על ידי המדריכות. מסיבת סיום למדריכות.

הרכזת תשתית בימי עיון ובכנסים להרחבת הידע.

משרד התעשייה המסחר והתעסוקה
האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך
מתוך: "אוגדן נהלים להפעלת משפחתונים"

הנחיות	הנושא
<p>* מיקום חדר המשפחתון יהיה בתוך בית המגורים של המטפלת ושטחו לא פחות מ-14 מ"ר. רצוי שיהיה קרוב ככל האפשר למטבח ולשירותים.</p> <p>* רצוי שהמשפחתון ימוקם בקומת קרקע.</p> <p>* יש להקצות לפחות חדר נוסף פנוי לפעילות הילדים. שטח החדר יהיה 12 מ"ר מינימום.</p> <p>* במידה שמאושר משפחתון מורחב (לעשרה ילדים), שטח החדר לא יפחת מ-24 מ"ר.</p> <p>* מומלץ שתהיה חצר צמודה שמיועדת לילדים, עם יציאה ישירה מהמבנה.</p> <p>* המשפחתון לא ימוקם גבוה מקומה שנייה. מספר המדרגות לא יעלה על 20.</p> <p>* מקומה שלישית ומעלה – חובה מעלית.</p>	<p>1. מיקום המשפחתון</p>

«

<p>* המדרגות לא יהיו ברצף, לולייניות או ארעיות. * המדרגות יהיו מחומר שאינו מחליק. * המשפחתון לא יימצא מתחת למרפסות, לרמפות, לגגות של מבנה כלשהו או במקום שבו יש סכנה של נפילת גופים וחפצים מגובה.</p>	
<p>* יש לחסום את הגישה לשאר חדרי המגורים. * יש לחסום בגדרות ובשערי עץ את המדרגות בתוך הבית ואת הכניסה למטבח. * החסימה תתבצע באמצעות שער עץ שלא ניתן לפתיחה על ידי הילדים ולא באמצעות התקן מעוינים. המרווח בין האלמנטים האנכיים של החסימה לא יעלה על 8 ס"מ נטו.</p>	<p>סידורי בטיחות במשפחתון</p>
<p>* אסור שיהיו לחדר המשפחתון דלתות דו־כיווניות, דלתות הזזה, דלתות שנעות על ציר פין או דלתות זכוכית. * מומלץ מאוד שהדלת תהיה מעץ. * הדלת תהיה מחוברת למשקוף עם שני צירים. * לאורך המשקוף, יש להתקין רצועת מגן שתכסה את המרווח משני צדי הדלת ותמנע אפשרות הכנסת אצבעות. * ידיות ואביזריהן יהיו מאיכות נאותה. אסורות בליטות של ברגים או פינים. * לדלתות השירותים יש להתקין מנעולים שמאפשרים פתיחה מבחוץ.</p>	<p>3. דלתות</p>

«

הנחיות	הנושא
<p>חובה להתקין סורגים לחלונות המשפחתון. המרווח נטו בין המוטות לא יעלה על 8 ס"מ.</p>	<p>4. חלונות</p>
<p>* חובה להתקין מעקה למדרגות. * המעקים יהיו בנויים באופן שתימנע נפילת המשתמשים במדרגות דרכם, על ידי בנייתם בבנייה מלאה, בלוחות או במוטות שהמרחק ביניהם לא יעלה על 8 ס"מ נטו. * מבנה המעקה יהיה כזה שלא ניתן יהיה לטפס עליו. * במידה שהגג או המרפסת משמשים את המשפחתון כתחליף לחצר, יותקן שם מעקה סגור ואטום בגובה 130 ס"מ. * המעקה יהיה עשוי בצורה כזו שלא ניתן לטפס עליו. * הרצפה תהיה מרוצפת ריצוף שאינו מחליק ותכוסה במצע רך.</p>	<p>5. חדרי מדרגות</p>
<p>* בכל משפחתון יותקנו שני מטפי כיבוי אש במשקל 3 ק"ג שמכילים גז הלון או חומר חלופי. הם ייתלו במקום בולט, בסמוך לדלת היציאה מהמבנה ובגובה שמעל 1.5 מ'. * את המטפים חובה לבדוק פעם בשנה. על כל מטף תהיה תווית שמעידה על מועד עריכת הבדיקה ותוקפה. * במשפחתון מורחב יותקן גלגלון כיבוי אש באורך 25 מ'.</p>	<p>6. ציוד כיבוי אש</p>

«

<p>* מערכת החשמל תיבדק על ידי חשמלאי מורשה ותענה לכל הנחיות חוק החשמל, התשי"ד – 1954.</p> <p>מערכת החשמל של המשפחתון תצויד במפסק מגן שפועל בזרם דלף (מפסק נגד התחשמלות), ברגישות של 30 מילי אמפר.</p> <p>אחת לחודש ייבדק המפסק על ידי מנהלת המשפחתון, באמצעות לחיצה על לחצן הבדיקה.</p> <p>* המפסקים ובתי התקע יהיו בעלי מכסים מסתובבים, או התקן שאינו מאפשר החדרת חפצים שונים על ידי הילדים.</p> <p>* גופי התאורה יהיו פלואורסצנטיים ומצוידים במיגון כגון שרוול מגן מ-PVC שימנע את נפילתם ואת פיזור הזכוכיות.</p> <p>* רמת ההארה הנדרשת : 400 לוקס לפחות.</p> <p>* אין לאפשר התקנת נורות פלואורסצנטיות על גבי חומרים דליקים.</p> <p>* מאווררים ותנורי חימום חשמליים ניידים יותקנו על הקיר, בגובה 2 מ' והרחק מחומרים דליקים. כבל ההזנה יוצמד לקיר באותו הגובה לפחות.</p> <p>* אין לחבר קישוטים אל נורות החשמל ואל חוטי הנורות.</p>	<p>7. מערכות חשמל</p>
<p>* כל שטח החצר המיועד לפעילות הילדים יהיה באותו מפלס. שטח החצר ימולא בחול ים, באדמת גן תחוחה או בדשא.</p> <p>* לא יותקנו בחצר עמודי חשמל או טלפון ולא תימצא צנרת מים בולטת.</p>	<p>8. החצר</p>

<p>* החצר תגודר מסביב בגדר היקפית יציבה וחזקה, בגובה מינימלי של 2 מ' מבפנים ומבחוץ. גובה הגדר יימדד ממשטח דריכה עליון.</p> <p>* הגדר תהיה עשויה מסורגים אנכיים במרווח של עד 8 ס"מ נטו בין סורג לסורג, ללא חלקים חדים שעלולים לגרום לפציעה. גדר חיה לא תשמש בשום מקרה כתחליף לגדר היקפית כנדרש.</p>	<p>9. גדר</p>
<p>חובה להתקין שער לחצר. לא תהיה אפשרות לטפס על השער או לזחול מתחתיו. הרווח המרבי בין החלק התחתון של השער לקרקע לא יעלה על 8 ס"מ נטו.</p>	<p>10. שער</p>

הנחיות	הנושא
<p>הצמחייה לא תהיה רעילה, דוקרנית או כזו שגורמת לתופעות אלרגיות במגע.</p> <p>הצמחייה תהיה מסוג שניתן לטיפול במים, ללא טיפול ושימוש בחומרי הדברה.</p> <p>פירוט ניתן למצוא בפרוגרמה למעונות יום באתר המשרד.</p>	<p>11. גינון</p>
<p>* מתקני משחקים ושעשועים בחצר יתאימו להנחיות התקן הישראלי העדכני (ת"י 1498).</p> <p>* יש להציב חומר בולם נפילה מתחת למתקנים. במתקנים לא יהיו פינות חדות או נקודות הילכדות (נדנדות תלויות וקרוסלות אסורות).</p>	<p>12. מתקני חצר</p>

«

<p>תמונות, מדפים וקישוטים יחוברו היטב אל הקיר למניעת נפילה. תחת כל מדף תוצב ארונית.</p> <p>* אין לאפשר גישת ילדים למטבח.</p> <p>* מכל הגז יימצא מחוץ למבנה, רחוק משטח פעילות הילדים, יוקף רשת נעולה עם גגון ויבדק תקופתית על ידי טכנאי גז.</p> <p>* שקיות ניילון יורחקו או יאוחסנו בארון נעול.</p> <p>* בכל משפחתון יש להחזיק תיק עזרה ראשונה עם ציוד תקף.</p> <p>* השימוש בברכות מים אסור. פעילות מים בגיגיות אישיות תתאפשר במים באיכות שתייה ובהשגחה צמודה של מבוגר נוסף.</p> <p>* כלי האוכל יהיו מפלסטיק בלבד. יש לאסור על הכנסת כלי זכוכית לשטח המשפחתון (חל איסור להשתמש בכלים חד־פעמיים, לרבות כוסות).</p> <p>* יש להתקין במשפחתון לחצן מצוקה או חיבור למוקד חירום של הרשות המקומית. יש להכין רשימת טלפונים של רשויות הביטחון וההצלה ושל הורי הילדים.</p>	<p>8. שונות</p>
---	-----------------

